

Herczog Noémi

Túl szép a gyerekeknek

A KOLIBRI SZÍNHÁZ IFJÚSÁGI ELŐADÁSÁIRÓL

2008-ban a VII. Nevelésügyi Kongresszuson¹ jegyezte meg Békés Pál, hogy Magyarországon a McDonald's helyezte el először gyerek székeket az éttermeiben. Ezt megelőzően senkinek sem jutott eszébe ez a gesztus – „majd alkalmazkodik a gyerek”. Ma Budapesten létezik egy színház – és nincs sok ilyen –, amelynek teljes profilja arra épül, hogy ne a gyerekek kelljen alkalmazkodnia. A Kolibri. Ez a színház tekintetbe veszi az életkori sajátosságokat: színvonalas korosztályi darabokat visz színre. Melyik másik életkornak van speciális irodalma és színháza?² Persze az is lehet, hogy bizonyos kor fölött az évek száma annyira másodlagos jelentőségűvé válik, mint a nemzetek közötti országhatár. Irányadó, az identitás szempontjából sokunkban mégsem meghatározó mérföldkővé. Ám ahogy léteznek lokális problematikát feldolgozó előadások, úgy feltétlenül adódna a generációs színház gondolata – némiképp dacolva a művészet kötelező univerzalitásának mítoszával. A serdülőkor szerencsére ebből a szempontból kitüntetett helyzetben van; meghatározó jellege abból is látszik, hogy van saját külön neve. Mégis, a csecsemőknek vagy a kisgyermekeknek szóló színházzal szemben mintha ez volna a leginkább elhanyagolt gyerek színházi műfaj. Nem is olyan sok évvel ezelőtt a gyereket még kicsiny felnőttnek tekintette a pedagógia, a serdülőkre talán még mindig így gondol a kollektív tudatalattink; bár éppen mostanában volt megfigyelhető az ifjúsági előadásoknak egy, a tantermi színházi támogatásokkal összefüggő boomja. De a gyerek színháznak ez még mindig ritkás szelete. Nem beszélve arról, hogy – az egyéni különbségeket most nem számítva – más foglalkoztat egy tizenegy, tizennégy vagy tizenhat éves tinit. A Kolibrin az ifjúsági műfaj magas színvonalon, profilszerűen is megtalálható; megérdemli tehát, hogy külön is szemügyre vegyük.

A gyerekről - Magyarországon

A gyerekeknek, ifjaknak szóló színházat ismét egyre több alkotó tekinti a még leginkább vállalható megszólalási formának. Tasnádi István (a Kolibrin futó előadások közül a *Cyber Cyránót* jegyzi) egy interjúban arról beszélt, hogy a mostanában tapasztalható társadalmi atmoszféra az ifjúsági darabok írása felé mozdította el. Azzal többé-kevésbé mindenki tisztában van, hogy a gyerekkultúra így is alacsonyabb megbecsültséggel rendelkezik, mint a felnőtteknek szóló, de abba talán

nem mindig gondolunk bele, hogy ez is a társadalmi hierarchiával lehet összefüggésben. Jellemzően a hatalmi párbeszédben már megszólalási joghoz jutottak érdekeit képviseljük, míg „a magyar kőszínház” műsorán maximum divatból találunk ifjúsági előadásokat, pláne színházi nevelési programot.

Semmiképp sem korlátoznám a művészet szerepét világnézeti leckére, de érzéki csalódás, hogy az ország demokratizálódási folyamata felülről irányítva is végbe mehet; csakis az ifjúság belső akarattól vezérelt követelése hozhatja el a nagyobb esélyegyenlőséget és a fejlett magyar társadalmat. Békést idézve: „Az a Németország, amit ma a demokrácia etalonjának nevezünk, kőkemény átnevelésen ment keresztül a háborút követően, de ennek kulcsfontja a gyerekkultúra volt. Ezt a kultúrát hangolták át a náci kultúrából egy demokratikus kultúrává.”³ Békés a már említett konferencián beszámolt arról is, hogy amikor itthon még a minisztériumi szabványok szerint honorálták a szépirodalmi műveket, tökéletesen elfogadott volt, hogy a gyerekeknek írott egy oldalért pont a felét fizették, mint a felnőtteknek szóló prózáért és versért. A rendszerváltáskor ugyan megszűnt a bürokratikus árképzés, de tudhatóan maradt a megkülönböztetés.

A Paulay Ede utcában álló színházépületnek sem első botránya az Új Színház-ügy; annak idején az egyetlen gyerekeknek játszó fővárosi színház volt az – akkori nevén – Arany János Színház. Igazgatója nagy erőfeszítéssel szerezte meg az épületre a fővárosi támogatást. Békés felidézte az emblematikus mondatot, amivel egy színész zárta az elkészült épület további sorsával kapcsolatos vitát: „túl szép ez a gyerekeknek.”

¹ Köszönet a Magyar Pedagógiai Társaságnak, amiért a VII. Nevelésügyi Kongresszus záró kötetét rendelkezésemre bocsátotta.

² Talán az időskor hasonlítható csak az őt (elméletben) megillető figyelem tekintetében a felnövő gyermekéhez. Az USA-ban foglalkoznak az öregedés folyamatával; a nálunk monopolszerepbe kényszerült időskori klub helyett egy másik teátrális műfajt, kerekasztal-beszélgetést rendeztek öregség és kreativitás kapcsolatáról. A magasabb életkort szokás az emlékezet romlásával összekapcsolni, ám Shakespeare-re, Ibsenre, Monet-ra vagy Cunninghamre is késői műveik miatt emlékezünk. Az Alzheimer-kór és a kreativitás viszonyáról is beszélt ezen a rendezvényen Elinor Fuchs drámaíró, színikritikus. (A programot lásd itt: http://philoctetes.org/event/aging_and_creativity.) Vajon vannak elsődlegesen időskori problémákkal foglalkozó darabok is? A *vihart* mondanám, de nem volna igazam. Elgondolkodtató, hogy kéne-e időskori színház, hogy a középkorúak miért csak a *midlife crisis* kapcsán kerülnek szóba, és hogy mit értünk „univerzális esztétikai értéknek”.

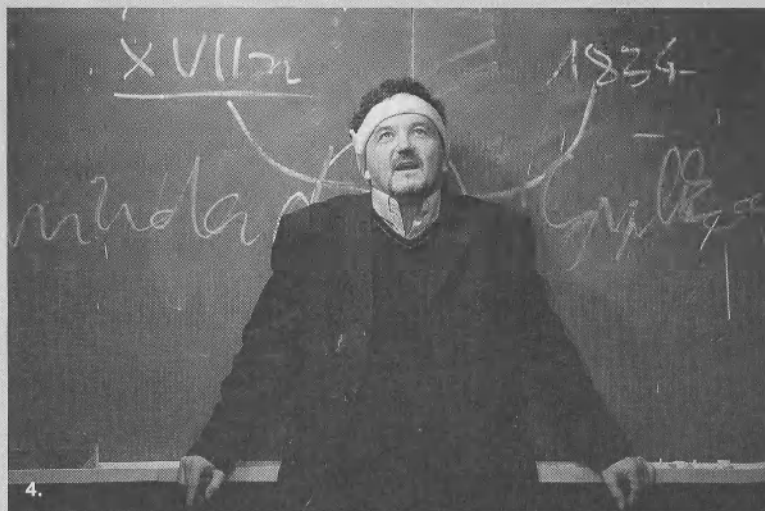
³ Békés Pál: Az IBBY elnökének köszöntője. In VII. Nevelésügyi Kongresszus (2008. augusztus 25–28.) – Az oktatás közügy. Záró kötet. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 2009, 114.

Szellemi értelemben a Kolibri valahol ennek a meg nem valósult gyerekszínháznak egyik kitüntetett utódja. Hat ifjúsági előadást is be tudott mutatni februári szemláján, illetve náluk szerepel a Nézőművészeti Kft. két produkciója: *A gyáva* és a *Vakság*.

Közösségről, népszerűségről, kitaláltokról

Izgalmas megfigyelni, hogy a most tárgyalandó előadások többsége a Kolibri Fészekben, nem pedig a nagyszínházi épületben játszódik. Ezt azonban ne vegye

a népszerűség, a közösségből való kitaláltság kérdéskörre mentén végiggondolható a legtöbb produkció. Persze rossz szó a „népszerűség”. Inkább egy közösségben elfoglalt szerepért, pozícióért, a csoportban őt megillető helyért harcol az ifjúsági színház mindenkori szereplője. A népszerűség és számkivetettség problémája az életét még szűk osztályközösségben töltő korosztályt nagyobb, ha tetszik, észrevehetőbb mértékben határozza meg, mint a „kreditgyűjtőket”, az immár természetesen formálódó, egymást átfedő és metsző, folyton változó csoportokban létező egyetemistákat vagy a dolgozó embert.

1. Németh Tibor a *Bunyósívben* 2. Dér Zsolt, Nemes Anna és Tóth Eszter a *Cyber Cyranóban* 3. Szanitter Dávid és Ruszina Szabolcs a *Hello, náci!*-ban 4. Scherer Péter a *Klamm háborújában*

Szlovák Judit felvételei

senki a kitaláltság jelének. A nagyszínpadról e korosztályt mintha nehezebb volna megszólítani. Amit a Kolibri vonzáskörében dolgozó rendezők tudnak, legjobban kisszínpadon érvényesül. Talán mert ezek a darabok eszköztelenségükben könnyedén vihetők ki iskolákba is. A valóságos, mindennapi életből vett szituációkat, sokszor iskolai helyzeteket megjelenítő darabok az osztályteremben, a gyerek természetes élőhelyén vannak igaz közegükben.

Egyfajta problémacentrikus gondolkodás köti össze ezeket az előadásokat. Sőt, ha ez semmitmondó általánosításnak tűnne, valahogy úgy alakult, hogy konkrétan

Hello, náci!

A *Hello, náci!* neonációjának és lengyel feketemunkásának vitájából bontakozik ki a kérdés, hogy milyen közösséggel érdemes szolidaritást vállalni. Kit tekintünk a mi csoportunkhoz tartozónak, és kit az ellenségünknek? Ennek megválasztásában a legkritikább esetben vezérel bennünket ideológia. Nem imádunk úgy egy eszmét, hogy gyilkoljunk érte. Emberek állnak az ideológiák mögött, akikhez tartozni akarunk. Akiknek a véleménye meggyőz bennünket, akik elég erőteljesek ahhoz, hogy kisebb, avagy elenyésző bírálatl fogadjuk el, amit

mondanak. Kritikátlan azonosulásra vágyunk. Arra, hogy minél kevesebb erőfeszítést kelljen tennünk a másik tanácsának, nézetének ellenőrzésére. És az ebből következő biztonságra. A szeretet jelentette teljes azonosulásra.

Így tesz Monoblock művében Rudi, a neonáci is. Az őt alakító Ruszina Szabolcson mindvégig érezhető, hogy közösséget keres, amikor ideológiát választ. De kritikátlan azonosulásának kárát látja: a neonácik, akik elvégeztették vele a piszkos munkát, a lengyel feketemunkás meggyilkolását, nem állnak ki érte. A *Hello, náci!* tehát szerencsére nem szenvedélyesen propagandisztikus antifasiszta mű, hanem egy neonáci kálváriája. Egy fiatal srác csalódása ocsmány isteneiben. Annak bemutatása, hogyan inog meg önazonossága. Persze ezen a ponton ismét eszünkbe juthat, amit Békés mondott a gyerekkultúra és Németország kapcsolatáról.

A webáruház

A népszerűség mint elsődleges és legfőbb életcél még eklatánsabb módon jelenik meg Németh Ákos *A webáruház* című darabjában. Itt a két főhős (akiket Császár Réka és Kőszegi Mária alakít) úgy érzi, nem elég népszerű. Ezért cselet eszelnek ki: gyógyszerekkel kereskednek az iskolában. Élénkítőszerrel, pirulákkal a legkülönfélébb nyavalyákra. (A Nézőművészeti Kft. előadása, *A gyáva* hasonlóan a droggal és a drogossal foglalkozó előadása durvább, naturalisabb képekben mutatja meg a szerek hatását, elsősorban Kovács Krisztián alakításának köszönhetően.) *A webáruház*ban szereplő diákok minden megszólalása hihető, Perényi Balázs, a darab rendezője dolgozott középiskolában, ahogy a *Cyber Cyrano* rendezője, Vidovszky György is. A hiteles személyiség az egyik, ha nem a legfőbb kulcsa az ifjúsági előadásnak. És ezek a szereplők ilyenek, a többnyire érző szívű kemény fiúkat játszó Bárdi Gergő külön is kiemelendő. A két, dílernek felcsapott lány szövetsége kettejük kitaláltságán alapul. Azon az érzésen, hogy mindennap járnak egy közösségbe, ahol nincsen kihez szólniuk. A megoldás pedig furcsa mód nem az lesz, amire egymás iránt, ha nehezen is, de képesek: leszólítani a másikat, és kedvesnek lenni hozzá. A nagy közösséget illetően másik módszert választanak: a rideg, elutasító királynőt. A díler szerepét, akit félni, irigyelni lehet. Az talán még izgalmasabb probléma, hogy ez akkor sem volna feltétlenül szerencsés megoldás, ha nem szoknának rá saját árujukra, bár a darab inkább a szerek okozta hatás kérdésére koncentrálna. De azért azt is ábrázolja, hogyan mennek el a szereplők az egyéni kapcsolatteremtés lehetősége mellett, miközben a nagyobb közösségben elfoglalt helyükre koncentrálnak.

Cyber Cyrano

Ha *A webáruház* hősei tervet eszeltek ki, még otrombabb és kétségbeesettebb cselbe kezd a *Cyber Cyrano* Zsuzsija. Tasnádi István darabjában a Zsuzsit játszó, furcsán magas hangú Nemes Anna kerül a kívülálló szerepébe. Vagy csak ő érzi így. Mindenesetre a valós alapokon nyugvó, jól megírt történet a kitaláltatott övező sajnálatot nagyban árnyalja; megmutatja a kívülálló lélekének sötét oldalát is. Itt a kívülállás érezhetően a nagyobb közösségre is vonatkozik, de a darab ténylegesen

inkább egy szűkebb szerelmi históriáról szól. Hogy ebben a rafinált lányban mi cyranói? A hangja vagy talán inkább belül hordott félelmei teszik, hogy nem érzi magát elég vonzónak a csábításhoz, inkább ördögi praktikákkal, kitalált álomlányok és álomfiúk nevében a háttérből manipulálva csábítja el, akik után vágyik, akiket gyűlöl, és akiket irigyel. (A szerelem és közösség viszonya kerül elő Háy János novellaátiratában is. A *Völgyhíd* nagyszínpadi előadás, és ezért hatásában nem tud versenyezni a kamaradarabokkal. Itt az egyik szerelmes lírai értelemben teljesen igazolható, bár politikai szempontból kevésbé védhető módon kedvese kizárólagos figyelmére tart igényt. Ezzel az életellenes attitűddel aztán mindkettejüket a halálba kergeti.) Izgalmas megnézni, hogy a *Cyber Cyrano*ban kezdődő, alakuló szerelem milyen hasonló okból megy tönkre. Két ember mellett – hiába kelti a barátság látszatát – nem fér meg a harmadik. A pár kifelé irányuló figyelme csökken. És mivel a főhős úgy érzi, sarokba szorították, elveszítette a kötődés lehetőségét, elkezd rombolni a kapcsolatot.

A darab nyelvezete realiztikus, nem kimódolt. Nemcsak a fiatal színészek hiteles személyisége, játéka teszi, hogy pontos, valóságos helyzetek bontakoznak ki a színpadon.

Vidovszky György rendezése egy valódi és egy virtuális közösségről szól, és mindkettőben egyaránt meg kell felelni. Az utóbbiban szomorúbbá és nevetségesebbé is teszi a félelmet és a tépelődést a kérdés, hogy egy közösségi oldalon vajon lájkol vagy éppen visszajelöl-e majd bennünket a másik. Ahol egy bejelölés dönti el azt, amit az életben sok egyéb tényező is árnyal, ott minden sokkal egyszerűbb, ám direkttebb, s ha tetszik, sokkal félelmetesebb is. *Cyber Cyrano* számára mégis ez az egyetlen terep, ahol vállalni meri magát.

Itt érdemes megemlíteni, hogy egy virtuálisan kialakult szerelem kudarcát meséli el a *Pirato7@Queen OfLove* című cseh–portugál koprodukciós vendégelőadás is, amely a Kolibri *showcase*-programjában volt látható. Ott azonban erősen kilógott a lóláb. Feltehetőleg cseh és portugál tematikára kaphattak támogatást, mert a történet kissé bárgyú, mindenképpen erőltetett, és fel sem merül benne, hogy egy virtuálisan kezdődő szerelem akár sikerrel is végződhetne. A *Cyber Cyrano* témája nem a didaktikus tanács, hogy ne ismerkedjünk interneten, mert pórul járunk. Inkább a valóságban megélt félelmeinkről szól, amelyek elől beleszédülhetünk a virtualitásba.

Klamm háborúja

Vágybeteljesítő előadás a *Klamm háborúja*: ahol diák helyett a nagyszerű Scherer Péter játszotta tanár válik kitaláltatottá; most az ő népszerűsége az, ami, úgy mond, „lecsökken”. Az osztály tagjai mi, nézők vagyunk (ebben az előadásban teljes összhangban, kirekesztő attitűd nélkül) összezárva a zsarnok tanár ellen. Arról van szó, hogy nem kell kritika nélkül elfogadni a felülről érkező szót, a hatalom pozíciójából adott utasítást. Hogy az egyéni mérlegelés döntő akkor is, ha az iskola sokszor jobban örül az ellenkezőjének. Hogy az iskola sokszor éppen annak a viselkedésnek az ellenkezőjét díjazza, mint ami később hasznunkra válna. Hogy a feltétlen tiszteletet megkövetelő tanár attitűdje mögött zsarnoki

eszme húzódik. De Klamm tanár urat nem gyűlöljük, lévén, hogy nem ténylegesen csattannak rajtunk igazságtalan döntései. Sokkal inkább kinevetjük az ismerős figurát, miközben együtt érzünk vele, ahogy az alkohollal való küzdelmét nézzük. Bortánca, a koreográfia, amit bejár a tanári asztaltól a padlóig, egyszerre mulatságos és felkavaró.

Korosztályok ütköztetése, hogyan ért szót egymással tanár és diák, ez az egyik probléma, ami az ifjúsági színházat mindenkor foglalkoztatja, így a *Klamm háborúját* is. Vagy a *Bunyószívet*, Bagossy László előadását. Ennek a Lutz Hübner-darabnak a főszereplője a remek Bárdi Gergő, aki a kemény, utcán edződött figurákban rejlő érző szív közhelyét képes megtölteni tartalommal. Átugorva egy generációt, a szülők ellen mindenkor lázadó korosztály képviselője, Jojo megtalálja a hangot egy nagyapja korabeli hajdani bokszóval. Ahogy a nagyszülővel, a feltétlen és kimeríthetetlen szeretet forrásával sincsen konfliktusa a szülei vel vitázó tinédzsernek. Nem hiába emeltük ki írásunk elején a gyerekkort és az öregséget, a „négy, illetve három lábon járó” korosztály közötti ösztönös megértés lehetőségét villantja fel ez a darab is.

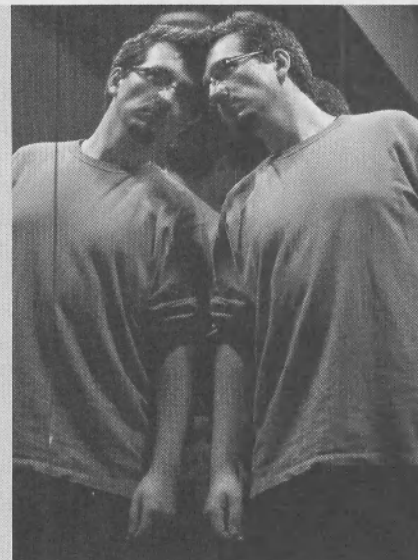
Hogy az előadás olyasmi, amit érdemes megbeszélni, amiről a néző véleményt alkot, és az kikívánczozik belőle, mindez pedig, titkon egyetértést keresve és vágyva, megbeszélésre készíti: ezt tudják a Kolibri ifjú nézői. Mert a látottakról utólag beszélgetni is lehet. A Kolibri Színház ugyanis színház-pedagógiai programokat, valamint az előadásokat feldolgozó úgynevezett drámafoglalkozásokat tart. Mondhatnánk a Békés Pál által nem nevesített színésznőt parafrázálva, hogy ez így szép gyerekeknek. Ilyenből kéne hálózatot építeni országszerte. Legyen Kolibri Színház minden városban, községben és faluban. Meg Fészek.

www.szhaz.net

Székely Csaba

Golf- áramlat

A KORTÁRS ERDÉLYI
MAGYAR DRÁMÁRÓL

Stiller Ákos felvétele

Amiről nem lehet

Beszéljünk valamiről, ami nem létezik. Beszéljünk a kortárs erdélyi magyar drámáról.

Egyszer a fizikatanárnőm, miközben a termodinamika szabályait próbálta megértetni velünk, megkérdezte az osztálytól, hogy ha beleöntünk egy vödör forró vizet a tengerbe, akkor a tenger vize felforrósodik-e. Azt hittük, becsapós kérdés, ezért elég sokat gondolkodtunk a válaszon, de végül kiböktük, hogy hát nem. Ez volt a helyes válasz. Ezzel csak azt akarom mondani, hogy nem azért nem létezik kortárs erdélyi magyar dráma, mert Erdélyben nem írnak drámákat, hanem mert ezek impakt-ereje túlságosan gyenge ahhoz, hogy bármit is befolyásolni tudjanak a magyar színházi életben.

Az erdélyi magyar drámának története van, jelene viszont nincs. Ez nem egyedi eset, Bergman után a svéd filmművészet is megtorpant, és viszonylag sok időnek kellett elteltie, míg kilépett a mester árnyékából, és amennyire tudott, újjáéledt. Erdélyben hasonló dolog történt Tamási Áron után: megtorpantunk, és nem tudjuk, meddig tart ez az állapot. Mintha mástól várnánk a defibrillálást, magyarországi darabokat játszunk, és próbáljuk őket a magunkévá gyúrni. Képtelenek vagyunk saját erőből, belülről újjáéledni. Egyelőre még azt sem sikerült tisztázni, hogy mit is jelent ez a bizonyos „magunké”. Nem tudjuk, hol van a mi helyünk, hogy milyen saját energiával és tudással rendelkezünk. Hogy kik vagyunk.

Az erdélyi magyar színház identitásproblémákkal küzd. Az öndefiníció ellenálló formája, amikor az elnyomás és a szabadságvágy *agonijára* alapozva beszéltük el önmagunkat, mára idejétmúlttá vált, de még mindig nem találtunk helyette új, érvényes önmeghatározási módot. Továbbra is keressük az ént, de mivel nem tudunk büszkékké lenni arra, amire eddig bukkantunk, kölcsön-eszközárakból dolgozunk, és ott munkál bennünk egy görcsös bizonyítási vágy. Ilyet én is tudok! – mondjuk, miközben fogunkat összeszorítjuk, és sűrűn pislogunk napnyugati irányba. Túl kevesen vannak, akik azt mondják: csináljátok utánam!

Tamásiban sokan erdélyi Lorcát láttak, aki nemcsak jól kezeli a nyelvet, hanem érti a színpadot, érzi a drámát. Nem tudtuk utánacsinálni, de hiába is próbálkoztunk volna, hiszen akkorra a magyarországi kánonban már kialakult az a ki nem mondott álláspont, miszerint a kisebbségi magyar kultúra nem több, mint egy csatolt fájl. Az „igazi” magyar kultúra mellékterméke, említésre érdemes, de nem releváns adalék.